

OSMANLI VE AVUSTURYA ORDULARININ 1739 BELGRAD KUŞATMASI'NDA KULLANDIKLARI TOPLAR VE TOPLARIN TAHRİP GÜÇLERİ*

Hakan KARAGÖZ**

Özet

Osmanlılar ile Habsburglar arasındaki Belgrad hâkimiyeti mücadelesi, XVI. yüzyılın ilk yarısına kadar dayanmaktadır. Zira Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa, Avusturyalıların Balkanlar istikametinde yapmış oldukları seferlerde, ordugâh ve menzil noktası olarak Belgrad Garnizonu'nun önemi tartışılmazdır. Çalışmamıza konu olan dönemdeki kuşatma ise, Avusturyalıların kaledeki mukavemet güçlerinin varlığını ortaya koymanın yanı sıra Osmanlı ordusunun kuşatmayı, döneminin askerî teknolojileri ve imkânları ölçüsünde sürdürdüklerini göstermektedir. Ancak dönemin şartları, her ne kadar stratejik öneme haiz bir yerin teslim alınmasında veya kontrol edilmesinde lojistik organizasyonun mükemmelliğini gerektirmekte ise de devletlerarası ilişkiler, politika ya da diplomasi'nin önemini de tartışılmaz kılmaktadır. Nitekim 1739 Kuşatması'nda, yeterli düzeyde askerî örgütlenmeye sahip olan, ancak bununla birlikte hem askerî hem de diplomatik yönden iyi idare edilemeyen Habsburglar, Belgrad Garnizonu'nu, askerî teknolojisi çok da yeterli olmayan Osmanlılara terk etmek zorunda kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Avusturya, Belgrad, Kuşatma, Toplar.

Giriş

Belgrad Şehri'nin coğrafi konumu ve önemi, Osmanlılar ve Avusturyalıların bölge üzerinde XVII. ve XVIII. yüzyıllardaki hâkimiyet mücadelelerinin sebepleri, Belgrad Kuşatması'nda taraf imparatorlukların

* Bu çalışma, 21-23 Mart 2008 tarihleri arasında Bilkent Üniversitesi'nde düzenlenen I. Askerî Tarih Semineri'nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; hkaragoz@fef.sdu.edu.tr.

kullandıkları toplar, topların türleri, kalibreleri, tahrip ve mukavemet güçleri hakkında bu çalışmada bilgi verilmiştir. Makale, 1736-1739 Osmanlı-Avusturya-Rus Harbi'nde yer alan Belgrad Kuşatması'ndaki gelişmelerle sınırlandırılmış¹ ve öncelikle orduların askerî teknolojileri hakkında bilgi verilerek karşılaştırmalara gidilmiştir². Bununla birlikte Osmanlıların, 26 Temmuz ile 1 Eylül 1739 tarihleri arasında Belgrad Kalesi'nin çeşitli burçlarına yaptıkları top atışları ve bunlara Avusturyalıların karşı girişimleri sistematik şekilde gösterilmiştir. Ayrıca bu süreç içerisinde, Avusturya Garnizonu'nda ve kuşatma halinde olan Osmanlı ordusundaki askerî görevliler ve toplardaki zayıflıklar hakkında da bilgi verilmiştir.

Romalılar devrinde "Singidunum", Sırpça'da "Beograd", Alman kaynaklarında, "griechische Weisenburg", Macarca'da "Nándor Főjervár", Osmanlı kaynaklarında "Beligrad, Bellegrad" şekillerinde telaffuz edilen Belgrad, "Ak hisar" anlamına gelmekte olup, Sava Nehri'nin Tuna'ya döküldüğü yerde kurulmuş, sözü edilen iki nehrin sağ yakasında ve XVIII. yüzyıl Alman İmparatorluğu sınırlarında bulunan Zemun³ Şehri'nin karşısında yer almaktadır. Belgrad Şehri, Avusturyalılar tarafından kalede bulunan Wasserstadt ve Raizenstadt bölgeleriyle iki kısma ayrılmış, kuleler ve tahkim edilmiş iki kat surla çevrilmiştir. "Alba Greka" ve "Alba Bulgarica" adlarıyla da anılmış olan şehrin iki kalesi, birkaç istihkâmı, bir limanı, kilisesi, birkaç camisi, ayrıca Avusturya ve doğu memleketleriyle çok işlek bir ticareti bulunmaktaydı. Tuna ve Sava Nehirlerine hâkim olacak şekilde yüksek bir yerde bulunan şehir, söz konusu nehirlerin kilidi konumunda olduğundan, askerî açıdan stratejik bir önemi hâizdi. Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'ya yapmış olduğu seferlerde ordugâh ve menzil noktası olarak Belgrad Şehri'nin önemi tartışılmazdır⁴. Gerek XVII. yüzyılın sonları gerekse XVIII. yüzyılın ilk

¹ Harbin çıkışı, genel seyri, Belgrad Kuşatması ve kuşatmanın sonunda imzalanan Belgrad Antlaşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Karagöz, *1737-1739 Osmanlı - Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Isparta 2008.

² Avusturya toplarının kalibreleri, türleri ve mukavemet gücü, Avusturya arşiv belgeleri, Osmanlı toplarının kalibreleri, türleri, tahrip gücü, hem Avusturya hem de Osmanlı arşiv belgeleri kullanılmak suretiyle tespit edilmiştir. Ayrıca Osmanlıların Avusturyalıları karşısında kuşatma girişimlerinin yetersizliğini gösteren bazı yazma eserlerden de istifade edilmiştir.

³ Almanca Semlin: Sava Nehri'nin öte yakasında, Belgrad'ın batısında kalan bölge. E. Prokosch, *Krieg und Sieg in Ungarn*, Graz-Wien-Köln, 1976, s. 167.

⁴ Bkz. Şemseddin Sami, *Kamusu'l-Allah*, II, İstanbul 1316, 1347. P. L. İnciciyan - H. D. Andreasyan, "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2-3 (1974), s. 85.

1739 BELGRAD KUŞATMASI

yarısında, Osmanlı-Habsburg muharebelerinin sebeplerinden birisi ve belki de en önemlisi; Belgrad üzerindeki hâkimiyet mücadelesi olmuştur. Söz konusu bölge, Habsburglar için Balkanlara; Osmanlılar için ise Orta Avrupa'ya açılan bir kapı konumundadır. Dolayısıyla her iki imparatorluğun amaçlarını gerçekleştirmeleri konusunda, askerî gücü ve teknolojileri, Belgrad'ı ele geçirmeye yönelik faaliyetler içerisinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Devleti'yle Rusya ve Avusturya arasında gerçekleşen harp (1736-1739) ise, yukarıda da ifade edildiği gibi Balkan hâkimiyetinin dışında, Lehistan Krallığı meselesi, Kafkaslarda Ruslarla yaşanan ihtilâflar ve en önemlisi, 1726 ile 1733 yıllarında gerçekleşen Avusturya-Rus ittifakı sonucunda patlak vermiştir. Habsburglar harbe, 1737 yılında Rusya'ya verdiği taahhüt sonucu⁵ girmek durumunda kalmıştır. 1737 seferinin başında Niş'i⁶ ele geçirerek Osmanlılara karşı üstünlük sağlayan Habsburglar, seferin sonlarına doğru bu üstünlüklerini koruyamamışlardır. Habsburglar 1737 seferi sonunda Sava Nehri'nin gerisine çekilerek, 1718 Pasarofça Antlaşması'yla Osmanlılardan aldığı, Sava Nehri'nden itibaren Tuna'nın güneyindeki

⁵ Avusturya, 6 Ağustos 1726 tarihinde müttefiki Rusya ile birlikte, Osmanlıların yayılmacı politikasını engellemeye yönelik savunmaya (tedafüi) dayalı bir ittifak anlaşması yapmıştır. Viyana'da antlaşmayı yapan taraflar, ya 20.000'i piyade, 10.000'i süvari olmak üzere otuzar bin adamla birbirlerine yardım etmeyi (IV. madde) ya da taraflardan birinin Osmanlı Devleti ile savaşa girmesi halinde diğeri, bir "şaşırtma hareketi" yaparak bütün gücü ile yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir. Söz konusu ittifakın 1733'te yenilendiği antlaşmaya göre Rusya, Osmanlılara taarruz edince, Avusturya arabuluculuk bahanesiyle, İtalya muharebelerinden mağlûp ayrılmasının sonucunda girdiği mali bunalımdan kurtulmak amacıyla ilk olarak, Osmanlı Devleti'ni oyalayıp savaş hazırlıklarının tamamlanmasına engel olacak, daha sonra Rusya'nın müttefiki olarak savaşa girip Osmanlı kuvvetlerini iki cepheye bölmeye mecbur bırakacaktı. Oskar Regele, "Die Schuld des Grafen Reinhard Wilhelm von Neipperg am Belgrader Frieden 1739 und an der Niederlage bei Mollwitz 1741", *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs*, VII, Wien 1954, 375. Albert Vandal, *Une Ambassade Française en Orient sous Louis XV. La Mission du Marquis de Villeneuve 1728-1741*, Paris 1887, s. 61-62. Robert L. Dauber, *Die Malteser Ordens-Marine im Türkenkrieg 1736-1739 an der Donau*, Wien 2002, s. 17. Oswald Redlich, *Das Werden einer Großmacht*, Rudolf M. Rohrer Verlag, Wien 1962, s. 211. Jean Bérenger, *Die Geschichte des Habsburgerreiches 1273 bis 1918*, çev. Marie Therese Pitner, Böhlau Verlag, Wien-Köln-Weimar 1990, s. 447. J. W. Zinkeisen, *Geschichte des Osmanisches Reich in Europa*, V, Hamburg 1840-63, 672. *Versuch einer Lebensbeschreibung des Feldmarschalls Grafen von Seckendorff*, II, K. K. Kriegsarchiv Avusturya Harp Arşivi Yayını, 1792, 10.

⁶ Niş Şehri, Belgrad'ın 1521 yılında Kanunî Sultan Süleyman tarafından fethinden sonra, Osmanlı ordularının batıya yaptıkları büyük seferlerde, Sofya'dan sonra gelen önemli karargâhlarından biri olmuştur. Osmanlı ordusu, Batı'ya yapılan pek çok seferde Niş'te toplanmış ve şehir, ordunun Avusturya seferlerinde mutlaka iki ya da üç gün kaldığı önemli duraklama yerleri arasında gelmiştir. A. Cevat Eren, "Niş", *İslâm Ansiklopedisi (IA)*, IX (1964), 295.

toprakları, Osmanlılara terk etmek zorunda kalmıştır. 1738 seferinde ise, Belgrad'ın kilidi ve "ileri karakol" konumunda olan İrşova ve Adakale gibi müstahkem bölgeleri⁷ ele geçiren Osmanlılar, bir sonraki sefer yılı için avantajlı bir konum elde etmiştir. 1739 Belgrad seferi hazırlıklarını tamamlayan Osmanlılar, Avusturya'ya karşı nihai bir zaferin elde edileceği düşüncesiyle birliklerinin önemli bir bölümünü Avusturya cephesine sevk etmiştir. Zira harbin başlangıcından seferin sonuna kadar Osmanlıların asıl hedefi, Belgrad'ı Habsburglar'dan geri almak olmuştur⁸.

II. Viyana (1683) ve Belgrad (1717) kuşatmalarında, kuşatan ve muhasara altında kalan devlet olarak Osmanlılar, lojistik örgütlenmelerinde bazı fiziki problemler yaşamış olmakla birlikte, kullandıkları savaş araç gereçlerini bazen muharebe alanına getirmekte güçlük çekmiş bazen de askerî teknolojisini düşmanı katî surette mağlûp edecek kadar üst düzeyde kullanamamıştır. Benzer

⁷ Tuna nehri, Macar ovalarından çıktıktan sonra, Transilvanya Alpleri ile Balkan dağlarını bağlayan Banat dağları arasında açtığı Demirkapı boğazının 4 km. gerisinde, Tuna'nın bugün de Türklerle meskûn adasıdır. Adakale, İrşova şehrinin aşağısında, 1.500 metre uzunluğunda ve iki hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Ada, Avusturyalılar tarafından *Insula Carolina*, *Karlfried* ve *Sans* (Schanze-Tabya) adası ismiyle anılmıştır. XV. yüzyılın ilk yıllarında Tuna kıyılarına varan Osmanlılar, 1691'de adayı zapt ederek, ileriki yüzyıllarda çok defa Avusturyalıların hücumuna dayanmış başka bir kaleyle Adakale'yi tahkim etmişlerdir. Kale, Avusturya hakimiyetine geçse de Sadrazam Yeğen Mehmet Paşa tarafından 1738'de tekrar Osmanlı hakimiyetine girmiştir; Ayrıntılı bilgi için bkz. Besim Darkot, "Adakale", *IA*, I (1978), 124; Coşkun Alptekin, "Adakale", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, I (1988), 340-341.

⁸ Osmanlı ve Avusturya Arşivleri'ndeki pek çok vesikanın dışında, 1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi'ne ilişkin olarak ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Johann Georg Browne, *Türkenkrieg welcher im Jahre 1737 angefangen, und im Jahre 1739 mit Belgrader Frieden sich geendiget hat*, (Kriegsarchiv), Nr. MS. 21, MS. 22, MS. 23-1, MS. 23-2/26-1, MS. 26. Moriz Edlen von Angeli, "Der Krieg mit der Pforte 1736-1739", *Mitteilungen des k. k. Kriegs-Archivs*, Wien 1881, s. 247-338; s. 409-479. Theodor Tupetz, "Der Türken Feldzug von 1739 und der Friede zu Belgrad", *Historische Zeitschrift*, Ed. Heinrich von Sybel, XL, München 1878, 1-51. Dauber, a.g.e., Friedrich Wilhelm Carl von Schmettau, *Geheime Nachrichten von dem Kriege in Ungarn in denen Feldzüge 1737, 1738, und 1739*, Leipzig-Zwickau, 1772. B. M. Buchmann, *Österreich und das Osmanische Reich*, WUV-Univ.-Verlag, Wien 1999. KRIEGS-CHRONIK ÖSTERREICH-UNGARN, III. Teil, Mitteilungen des K.K.Kriegs-Archivs, Wien 1891. H. L. Mikoletzky, *Österreich das große 18. Jhd. von Leopold I. bis Leopold II.*, 'Der Türkenkrieg 1737-1739', Österreichischer Bundesverlag, Wien 1967. O. Redlich, *Das Werden einer Großmacht. Österreich von 1700-1740*, Wien 1962. VERSUCH EINER LEBENBESCHREIBUNG DES FELDMARSCHALLS GRAFEN VON SECKENDORFF, II, K.K.Kriegsarchiv, Avusturya Harp Arşivi Yayını, 1792. S. Vilovsky, *Belgrad unter der Regierung Karls VI. in Beiträge z. neueren Gesch. Österreichs*, 1908. K. Vocelka, *Österreichische Geschichte 1699-1815*, Wien 2001. E. Zöllner, *Geschichte Österreichs*, Verlag für Geschichte und Politik, Wien 1979. Zinkeisen, *GOR*, V, Hamburg 1840-63.

hatayı 1739 Belgrad seferinde de yapan Osmanlılar, kuşatma başlamış olmasına rağmen İrşova'da bulunan ağır toplarını Belgrad önelerine nakledelememiştir⁹. Osmanlıların 26 Temmuz 1739'da başlayan Belgrad Kuşatması, 1 Eylül 1739'a kadar sürmüşse de kalenin askeri bir başarı sonucunda teslim alınması mümkün olmamıştır¹⁰. Özellikle Avusturya arşiv belgeleri ve muhtelif ikinci elden kaynaklar, Belgrad'ın 1739 yılında Osmanlılara geçişini, harp başlamadan önce hayatını kaybeden Prens Eugen'in (1663-1736) muharebelere katılmayışına, Başkomutan Wallis'in (1673-1744) askeri hatalarına, barış görüşmelerinin murahhası Neipperg'in (1684-1774) aceleciliğine ve Villeneuve'ün diplomatik becerilerine bağlamıştır¹¹. Belgrad Kalesi, yapılan barış müzakereleri sonucunda antlaşmanın sulh mukaddimesi / Präliminarfriede ile Avusturyalıların elinden çıkmıştır¹².

A. Kuşatmada Osmanlıların Kullandıkları Toplar ve Topların Tahrip Güçleri

1. Osmanlı Ordusu'nun Topları

Her iki taraf ordularının Belgrad Kuşatması'nda, askeri teknolojilerini oluşturan en etkin savaş aletinin top olduğu, kullanılış miktarlarının sıklığına dair veriler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Osmanlılar, XVIII. yüzyılda genellikle 1,87 m uzunluğunda, ağaç kundaklı el havanları ve kundakları demir

⁹ Schmettau, *Geheime Nachrichten...*, s. 165.

¹⁰ Belgrad Kalesi, Avusturyalı murahhas Kont Neipperg (1684-1774), Fransız Elçi Villeneuve (1675-1745), Sadrazam Hacı İvaz Mehmet Paşa'nın ve diğer ricalin katıldığı barış görüşmeleri sonucunda, 1717 Belgrad kuşatmasından sonra yapılan tahkimatlarının yıkılması suretiyle Osmanlı Devleti tarafından teslim alınmıştır (1 Eylül 1739).

¹¹ Bkz. Theodor Tupetz, a.g.m., s. 47-49. Schmettau, *Geheime Nachrichten...*, s. 260. M. de Keralio, *Historie de la guerre des Russes et des Impériaux contre les Turcs*, II, Paris 1790, 233; Oskar Regele, a.g.m., s. 383. Virginia H. Aksan'ın ifadesine göre Avusturyalılar, potansiyel rakiplerin doğmasını önlemiş olan Savoie'li Eugène'in ölümünden beri, ciddi bir yetkin kumandan eksikliği çekiyordu. Virginia H. Aksan, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk - Osmanlı Harpleri 1700-1870*, çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 123.

¹² Angeli, a.g.m., s. 464. Nitekim İmparator VI. Karl'ın, 19 Ekim 1740'ta: "*Beni Belgrad öldürüyor*" ve "*Belgrad'ın beni boğan ağırlığını hissediyorum*". Vandal, a.g.e., s. 412 şeklindeki ifadeleri Belgrad'ın Osmanlılara teslim edilmesinin verdiği üzüntünün ne kadar ağır olduğunu göstermektedir.

çemberlerle namluya bağlanan 8, 12, 40, libre¹³ çapında tunç toplar kullanmışlardır¹⁴. Osmanlı ordusu havanların dışında, şahî¹⁵ ve şayka¹⁶ toplarından da istifade etmiştir. Osmanlılar, aşağıda gösterdiğimiz tabloda da görüldüğü gibi muhtelif zamanlarda kalenin değişik kapı ve burçlarına, 1 ilâ 36 libre çapındaki top ve 10 ilâ 86 libre çapı arasında değişen havanlarla Raizenstadt, Seckendorf Hastanesi, Taş Ocağı ve Schmettau Evi¹⁷ yakınlarna kurdukları bataryalardan atış yapmışlardır.

Top Atışlarının Yapıldığı Tarih	İsabet Eden Yerler	Top Atış Yeri, Adedi ve Sayısı	Top ve Havanların Çapları
29 Temmuz	Württemberg Kapısı Seckendorf Hast.	-	-
30 Temmuz	St. Theresia Burcu	-	12 libre çapında (Top)
2 Ağustos	Sava Köprüsü	Raizenstadt - 50 atış	-
3 Ağustos	St. Elisabeth Burcu	Taş Ocağı - 9 Havan 50 atış	-
5 Ağustos	Sava Köprüsü	Schmettau Evi Taş Ocağı	-
6 Ağustos	St. Elisabeth St. Maria Anna Burçları İmparator Kapısı	74 Top (11 top: 70-80 atış) 16 Havan	1-36 libre çapında (Top) 10-86 libre çapında (Havan)
7 Ağustos	Württemberg Kapısı	Seckendorf Hastanesi	-

¹³ Habsburg İmparatorluk orduları, hesaplamalarını genellikle Nürnberg libresi (Nürnberg Pfund) ile yapmışlardır. Ancak modern tarihçiler, librenin ağırlığı konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazı araştırmacılar, 1 Nürnberg libresinin 682 gram olduğunu varsayarken, 509 gram olduğunu iddia edenler de olmuştur. Buna göre, 1 okka ya 1,8 ya da 2,4 Nürnberg libresine karşılık gelmekte ve arada belirgin fark ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, Habsburg ordularında ve Macaristan'da, Habsburgların ellerinde bulunan kalelerin mühimmat envanterlerinde 560 gram ağırlığındaki Viyana libresi (Wiener pfund) de yaygın olarak kullanılmıştır. Viyana libresine göre okkanın libreye oranı hesaplanacak olursa, XVII. yüzyılın sonuna kadar standart okka 2,2 libre'ye karşılık gelecektir. Gábor Ágoston, *Barut, Top ve Tüfek - Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silâh Sanayisi*, çev. Tanju Akad, İstanbul 2006, s. 305-306.

¹⁴ Adı geçen toplardan 8 libre çapında olanları tekerlek üzerinde taşınmaktaydı. Cevad Erbakan, *1736-1739 Osmanlı-Avusturya Savaşları*, Askeri Basımevi, (110 Sayılı Askeri Mecma Lahikası), İstanbul 1938, s. 10.

¹⁵ Şahî darben topları, Osmanlıların savaşlarda yoğun olarak kullandıkları toplar arasında gelmektedir. Söz konusu topların ağırlıklarının 4-5 kantar civarında olduğu görülmektedir. Salim Aydın, *Tophâne-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 378. 1 kantar 56.449 kg.'a eşittir. Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, I, İstanbul 2000, 443.

¹⁶ Şayka topu, Osmanlıların kale muhasaralarında kullandıkları büyük çaplı taş gülle atan toplardır. Aydın, *a.g.e.*, s. 344.

¹⁷ Bkz. EK 3.

¹⁸ HHSTA/Türkei 1/No.219/Turcoica 1739/D-F, s. 63-92.

1739 BELGRAD KUŞATMASI

Tablo 1
Devamı

Top Atışlarının Yapıldığı Tarih	İsabet Eden Yerler	Top Atış Yeri, Adedi ve Sayısı	Top ve Havanların Çapları
8 Ağustos	Württemberg Kapısı	10 lbr. çapında 2 (Top) 30 lbr. çapında 1 (Havan)	10-30 lbr. çapında (Havan)
9 Ağustos	St. Elisabeth Burcu	-	-
10 Ağustos	St. Benedickt St. Elisabeth Burçları	-	-
12 Ağustos ¹⁹	St. Elisabeth Burcu	-	-
13 Ağustos	St. Francis St. Theresia Burçları İmparator Kapısı	Schmettau Evi Seckendorf Hastanesi 11 Top-6 Havan	6 ½ lbr. çapında (Top) (Kulverin/Schlange)
14-15 Ağustos	St. Elisabeth Burcu Raizenstadt	Taş Ocağı 5 Top	6 ½ lbr. çapında (Top)
15-16 Ağustos	St. Maria Anna St. Benedickt Burçları	Raizenstadt 8 Top	-
17 Ağustos	Raizenstadt St. Francis Burçları	Seckendorf Hastanesi 7-8 Top	-
18 Ağustos	St. Karl Burcu	12 Top	-
	Württemberg Kapısı	Seckendorf Hast. 20 Top	-
21 Ağustos	St. Francis St. Theresia Burçları	-	-
22 Ağustos	Borza İstihkâmı	4 batarya	-
24 Ağustos	St. Maria Anna	-	1 ½ lbr. (St. Karl) 6 ½ lbr. (St. Elisabeth)
	St. Elisabeth St. Karl Burçları	Schmettau Evi 3 Top	4 ½ lbr. çapında (St. Maria Anna) (Top)
25 Ağustos	St. Karl St. Elisabeth Burçları	-	1 ½ lbr. (St. Karl) 6 ½ lbr. çapında (St. Elisabeth) (Top)
26 Ağustos	-	6 Top	-
27 Ağustos	St. Elisabeth St. Francis Burçları Borza İstihkâmı	3-4 Top	-
28 Ağustos	St. Elisabeth St. Karl Burçları	-	7 ½ lbr. çapında (St. Elisabeth) 24 lbr. çapında (St. Karl) (Top)
1 Eylül	St. Theresia St. Elisabeth Burçları	-	-

¹⁹ Osmanlılar, 12 Ağustos'ta kaleye yaklaşmak için iki yolun açılmasına yönelik çalışmaları tamamlamıştır. HHSTA./Türkei 1/No.219/Tureica 1739/D-F/s. 63-92. Osmanlıların kaleye yaklaşmak için açmış olduğu yolların görünümü için bkz. EK 3.

Osmanlı arşivlerinin verilerine göre, Avusturya seferine hazırlık amacıyla Tophane-i Âmire'de, 8 Mart 1737 ile 20 Nisan 1738 tarihleri arasında 5 okka çapında 10 sefer topu, 3 okka çapında 20 top, 1,5 okka çapında 50 şahî topu²⁰, 1 okka çapında 80 şahî topu, 1 okka çapında 20 şayka topu, 300 dirhem çapında 144 firkate topu, 0,5 okka çapında²¹ 80 şahî topu, 0,5 okka çapında 76 firkate ve şayka topu, 100 dirhem çapında 4 top olmak üzere toplam 484 top ile 45 okka çapında 15 havan, 32 okka çapında 52 havan, 18 okka çapında 49 havan olmak üzere toplam 164 havan dökülmüştür²². Top ve havanların toplam ağırlığı 4.801,68 kantar (271.006,82 kg) tutmuştur²³. Sefer için her ne kadar Tophâne-i Âmire'de 484 top ve 164 havan dökülmüşse de bazı lojistik problemler nedeniyle top ve havanların tamamı cepheye sevk edilememiştir. Avusturya kaynaklarına göre, Osmanlı ordusunun Belgrad Kuşatması sırasında 16'sı havan²⁴ olmak üzere 90 topu bulunmaktaydı²⁵. Belgrad seferi için tertip edilebilen topların toplam ağırlığı ise 148 kantar tutmuştur²⁶.

Kuşatma işleriyle ilgilenen kara ordusunun yanı sıra donanmadaki gemilerde de top, askerî teçhizat olarak kullanılmıştır. Donanmasında 59

²⁰ İstanbul'da 1736 yılında dökülen 0,5 okka çapında ve 110 cm uzunluğundaki şahîlerin asgarî ve azamî ağırlıkları 159 ilâ 182 kg arasında değişmekteydi. Ortalama ağırlıkları ise, 169 kg civarındaydı. Ağoston, *a.g.e.*, s. 122.

²¹ 0,5 okka çapında olan Osmanlı toplarının boyu 110 cm, ağırlıkları ise 159 ilâ 182 kg arasında değişebilmekteydi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi (D.BŞM) Tophane-i Âmire Eminliği (TPH), 18643, s.12.

²² BOA, D.BŞM.TPH, 18645, (H. 1150-1151 / M. 1737-1738), s. 22.

²³ BOA, D.BŞM.TPH, 18645, s. 12-22.

²⁴ Havan, atış açısı büyük, namlu boyu kısa, kale ve mevki savaşlarında, görülmeyen hedefleri vurmada kullanılan dik mermi yolu bir silahtır. Muzaffer Erendil, *Topçuluk Tarihi*, Ankara 1988, s. 403.

²⁵ Belgrad'dan yazılan 18 Ağustos 1739 tarihli bildiri için bkz. HHSTA/KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Ağustos 8-14. Schmettau'nun ifadesine göre de Belgrad kuşatması sırasında Osmanlıların 30'u ağır ve 70'i hafif olmak üzere toplam 100 topu bulunmaktaydı. Ayrıca 30 ağır topun dışındaki diğer topların kalibrelerinin düşük olduğu ifade edilmiştir. Schmettau, *Geheime Nachrichten...*, s. 188.

²⁶ Belgrad seferi için 2 kıta alay topu tertip edilmiş, söz konusu toplardan şayka toplarının toplam ağırlığı 18, şahî toplarının toplam ağırlığı 104, kalan diğer topların ise toplam ağırlığı 26 kantar tutmuştur. BOA, D.BŞM, 2288, H. 1151-1152/M. 1738-1739; Topların nakledilmesi için elzem olan şahî top arabaları (104), havan arabaları (20), kapaklı arabalar (11), cephane arabalarının toplam ağırlığı ise 145 kantar tutmuştur. BOA, D.BŞM, 2288, H. 1151-1152/M. 1738-1739.

1739 BELGRAD KUŞATMASI

kadırğa ve 40 şayka bulunan²⁷ Osmanlılar, gemilerinde 8 adet 112 libre (42 okka) çapında²⁸ ve 22 adet 48 libre (18 okka) çapında top kullanmıştır²⁹.

Osmanlı birlikleri, Belgrad Kalesi'ni kuşatma çalışmalarına, daha önce de ifade edildiği gibi, 26 Temmuz 1739 tarihinden itibaren başlamış ve Belgrad Muahedesi'nin ön anlaşması imzalanana kadar da kuşatmayı sürdürmüştür. Aşağıda, Osmanlıların 26 Temmuz ile 1 Eylül tarihleri arasında Belgrad Kalesi'ni kuşatma çalışmaları sırasında yapmış oldukları top atışları ve bunlara Avusturyalıların verdikleri karşılık kronolojik olarak ifade edilmiştir³⁰.

a. Kuşatmanın İlk Haftası (25 Temmuz-1 Ağustos 1739)

Osmanlılar, Belgrad Seferi sırasındaki Hisarcık Muharebesi'nde yenilen Avusturyalıların geri dönüş yollarını takip ederek Belgrad önlerine gelmiş ve Belgrad Kalesi'ni kuşatmaya vakit kaybetmeden başlamış, Raizenstadt yakınlarında ve Sava Nehri'nden Tuna'ya kadar olan sahada 25 Temmuz 1739'da ordugâhlarını kurmuş, bazı birlikleriyle de Schmettau Evi'nin yakınlarında mevzilenmişlerdi³¹.

Osmanlı ordusu, 26 Temmuz'da Belgrad Kalesi'ni kuşatarak yukarıda bahsedilen bölgeye yerleştirdiği 9'u havan topu olmak üzere 89 topla kaleye top atışına başlamış³²; birlikler, 27 Temmuz'da da Tuna ve Sava nehirleri arasına

²⁷ Schmettau, *Geheime Nachrichten...*, s. 153; Tupetz, a.g.m., s. 20.

²⁸ Mevcut pek çok çalışma, Walter Hinz'in eserini teyid etmiş ve 1 okka'yı 400 Tebrizi dirhem, yani 1.282 gr. olarak hesaplamıştır.

²⁹ Osmanlılar kalyonlarında, 1736 ile 1740 yılları arasında 56 kg (44 okka)'lık gülle atan şayka toplarını (şayka-i kalyon) kullanmışlardır. Ağoston, a.g.e., s. 110, 133.

³⁰ Osmanlıların kalenin burçlarına yaptıkları top atışlarıyla ilgili olarak değerlendirmelerde bulunduğumuz bundan sonraki (kuşatmanın safhaları) bölümü, Avusturya Devlet Arşivi'ndeki HHSTA./Türkei 1/No.219/Turcica 1739/D-F, s.63-92'deki kayıt göz önünde bulundurulurken kaleme alınmıştır.

³¹ Belgrad Kalesi ve civarındaki muhtelif yapıların (Waßerstadt, silah ve mühimmat depoları, işe deposu, burçlar, savunma hendekleri, kışlalar, karakollar, tabyalar, istihkâmlar, kale kapıları, kuleler, tabyalar, tahkimatlar, çapraz geçişler, siperler, manastır ve kiliseler, Schmettau Evi, Yahudi Mezarlığı, Seckendorf Hastanesi, Taş Ocağı gibi vs.) konumlarını gösteren haritalar için bkz. EK 3, 4.

³² HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Augustus 8-25; Avusturya ordusunda 1739 sefer yılı başında, 80 adet sahra topu, 814 topçu, 54 kişiden oluşan bir lâgımcı bölüğü ve 5 tugay mühendis heyeti bulunmaktaydı. HHSTA./KA./MS. 23-1, (Ocak 1739), s. 1. Petervaradin'de toplanması beklenen birliklerin bir araya gelmeleri halinde, Avusturya asıl ordusunda, 29.551'i piyade, 11.202'si süvari olmak üzere harbe elverişli toplam 40.753 asker bulunacaktı. Ayrıca Banat'taki Neipperg'in kolordusunda bulunan 14.900 kişilik kuvvetin de asıl orduyla birleşmesi halinde ordunun toplam gücü 55.653'e yükselecekti. Öte

kurdukları ordugâhlarının yakınlarında bataryalarını tertip ettikten sonra piyadeleriyle ordugâhlarından ayrılmışlar, sağ kanatlarıyla üzüm bağlarının içinden ve Taş Ocağı'ndan geçerek Schmettau Evi'nin karşısına gelmişlerdir. Aynı birlikler, daha sonra Raizenstadt'ın önlerine gelip savunma hendekleri açmaya ve top atışı yapmaya başlamışlardır. Osmanlılar sözü edilen tarihte, Tuna Nehri'nin kıyısında bulunan 10 libre çapındaki toplardan³³ müteşekkil 4 bataryası ile hem Avusturya donanmasına ait gemilere hem Tuna Nehri'ndeki köprülere hem de şehir istikametine doğru ateş açmış, ancak yapılan atışlar Avusturyalıları ciddi anlamda bir zarar vermemiştir. Osmanlıların top atışları sonucunda Tuna Nehri'nde tahribata uğrayan köprüler, Avusturyalıları tarafından St. Aleksandr Burcu'nun karşısına kurulmuş ve yeniden kullanılabilir hale getirilmiştir.

Osmanlılar, 28 Temmuz'da kalede bulunan cami ile aralarındaki irtibatı sağlayabilmek için bölgede bulunan Taş Ocağı'nın yüksekliklerine 6 adet top ikame ederek savunma hendekleri yolu (Contravalation) açmaya başlamıştır. 29 Temmuz 1739'da yaptıkları top atışları sonucunda, Seckendorf Hastanesi'nde birkaç küçük bina ve Würtemberger Kapısı'nın yanında bulunan camide yangın çıkmıştır. Buna rağmen Osmanlılar, kurdukları hendeklerle fazla ilerleme kaydedememişlerdir. 30 Temmuz'da 12 libre çapındaki toplarla St. Theresia Burcu'na yaptıkları atışlarla kalenin burçlarında tahribata yol açmış olan birlikler, 1 Ağustos 1739'da cami ile kurulan irtibatı geliştirebilmek için Taş Ocağı'na bataryalar yerleştirerek kalenin surlarına top atışı yapmışlar; ancak söz konusu atışlar, Avusturyalıların kaleden yaptıkları 40 top atışıyla geri püskürtülmüştür. Bu tarihlerde, Avusturyalıların Sava Nehri üzerindeki

yandan, Wallis'in kumandasındaki asıl ordu ve Neipperg'in kumandasındaki kolordu dışında, İmparatorluğun sınırları içerisinde olan Sırbistan, Slovenya, Temeşvar, Segedin, Arad, Hust, Caschau, Leutschau, Mongacz, Eperies garnizonlarında 22 tabur piyade askeri, Belgrad Garnizonu'nda ise yaklaşık olarak 15.000 asker (22 tabur) görevli bulunmaktaydı. Avusturya asıl ordusundaki piyade ve süvari alaylarının genel dağılım için bkz. HHSTA/KA/MS.23-1, (Appendix-C.C.), Schmettau, *Geheime Nachrichten...*, s. 148. HHSTA/KA/MS. 23-1, (Ocak 1739), s. 1. Dauber, *a.g.e.*, s. 60. Osmanlıların Belgrad Kuşatması sırasında yaklaşık 80-90.000 civarında bir askeri gücü bulunmaktaydı. FAMA (die europäische Fama), Teil 50, s. 183. Bununla birlikte Osmanlıların, sadrazamın emriyle asıl Osmanlı ordusuna katılmayı plânlayan Hekimoğlu Ali Paşa'nın kontrolünde 17-18.000 kişilik bir kuvveti daha bulunmaktaydı. HHSTA/KA/MS. 23-1, (Ağustos 1739), s. 285. Râgıp Paşa, *Fethiye-i Belgrad*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, Nr. 672, vr. 16b. Mustafa Münif Efendi, *Zafernâme-i Belgrad*, İstanbul Üniversitesi Ktp., Nr. 368/II, vr. 67b.

³³ Osmanlılar'ın, Belgrad önlerinde 27 Temmuz tarihi itibarıyla ağır topları İrşova'da bulunmaktaydı. Schmettau, *Geheime Nachrichten...*, s. 165.

istihkâmları, muhtemel bir Osmanlı saldırısına karşılık Marulli taburları tarafından bölgeye ikame edilen 7 demir top ve 400 Alman Husar (Macar hafif süvari) askeri tarafından korunmaktaydı.

b. Kuşatmanın İkinci Haftası (2 Ağustos-9 Ağustos 1739)

Osmanlılar, 2 Ağustos'ta yaptıkları 50 top atışıyla Belgrad Şehri halkının evlerini terk etmelerine sebep olmuş ve Raizenstadt yakınlarına yeni bir batarya ikame ederek Avusturyalıların Sava Nehri'nde inşa etmiş oldukları köprüye zarar vermek için çalışmalara başlamıştır. 3 Ağustos'ta Taş Ocağı üzerindeki bataryalarını büyük toplarıyla güçlendirmiş ve söz konusu bölgede bulunan surlara (özellikle St. Elisabeth Burcu'na) top atışı yapmışlardır. Ancak Osmanlıların top atışları, kalede çok fazla tahribat yapmamıştır³⁴. 3 Ağustos'ta 9 havan topuyla birlikte şehre 50 top atışı yapmış olan Osmanlılar, 5 Ağustos'ta ise, sol kanatları istikametindeki Raizenstadt'a doğru 1.000 adımlık bir yürüyüş yaptıktan sonra³⁵ toplarını Raizenstadt'a çevirmişler ve Avusturyalıların Sava Nehri'nde kurdukları köprüye top atışı yapmışlardır. Osmanlıların yaptıkları top atışları, Avusturyalıların Sirem (Sirmen)'le irtibat kurmalarına mani olmuştur³⁶. Osmanlılar sözü edilen tarihte, Schmettau Evi ile Taş Ocağı arasına kurdukları iki bataryadan kaleye olan top atışlarına devam etmişlerdir³⁷.

Seckendorf Hastanesi ile Raizenstadt arasındaki hat üzerinde bulunan Avusturyalılar tarafından, 6 Ağustos 1739 tarihinde Harp nizamı içerisinde görülmüş olan Osmanlılar, bir süre sonra, düdük ve davul sesleriyle ordugâhlarına geri dönmüştür³⁸. Bu tarihlerde 16'sı havan topu olmak üzere 90 topu bulunan ve Belgrad Kalesi önlerinde üç batarya kurmuş olan Osmanlılar,

³⁴ Belgrad Kalesi kumandanı Suckow aynı gün, aldığı kararla Raab (Estergon)'lı şaykalara Tuna'nın sol kıyısındaki istihkâm yakınlarında konuşlanarak Tuna Nehri'ni gözetleme emrini vermiştir. HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 70.

³⁵ Kuşatmanın ikinci haftasında, Osmanlıların ordugâhı Avusturyalıların görüş alanına yakın değildi. Ancak ordugâhtan kale istikametine doğru yürüyen askerlerin hareketleri gözlenebilmekteydi. Avusturyalılar yine de gelen bu birliklerin Osmanlılara ait yeni birlikler olup olmadıklarını anlayamamışlardır. HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 71.

³⁶ HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s.71.

³⁷ Belgrad'dan yazılan 18 Ağustos 1739 tarihli bildiri için bkz. HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Ağustos 8-14.

³⁸ HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 71.

kaleye 24 adım daha yaklaşmış, yaptıkları top atışları sonucunda kalenin St. Maria Anna Burcu'nda gedik açmıştır³⁹. Yine aynı gün, Taş Ocağı'ndan Belgrad Kalesi'nin İmparator Kapısı (Kaiser Thor)'na doğru 400-500 adımlık bir yürüyüşten sonra, 1 ila 36 libre çapında olan 11 toptan yaklaşık, 70-80 atış; ayrıca küçükleri 10, büyükleri 86 libre çapında olan 9 havan topuyla da atışlar yapılarak St. Elisabeth Burcu'nda yer alan 4 top kundağı ve 2 topa isabet kaydedilmiştir.

Osmanlı kuvvetleri, 7 Ağustos'ta Raizenstadt'ın karşısına gelerek Seckendorf Hastanesi'nin sağ tarafına yeni bir batarya kurmuştur. Bu durumu fırsat bilen Avusturyalılar, St. Theresia Burcu'ndan yaptıkları top atışlarıyla Osmanlı bataryalarına zarar vermiştir. Aynı gün Osmanlılara ait 600 kişilik iki piyade birliği, işçilerini muhafaza etmek amacıyla Sava Nehri'ne doğru hareket etmiş ve buldukları bölgeden bütün gün boyunca top atışı yaparak kalenin Würtemberger Kapısı'nda bulunan küçük bir kapıyı neredeyse tamamen tahrip etmiştir. Bu sırada Tuna Nehri'nden hareket eden Osmanlılara ait cephane ve top taşıyan bir gemi, Schmettau Evi'nin yakınlarına gelmiş ve naklettiği mühimmatı bölgede bulunan Osmanlı istihkâmına indirmiştir.

Osmanlı ordusu, 8 Ağustos 1739'da, 2 adet 10 libre ve 1 adet 30 libre çapındaki havan topuyla Würtemberger Kapısı istikametine doğru atışlar yapmıştır. Söz konusu atışlardan sonra Avusturyalılar 9 Ağustos'ta, Osmanlıların muhtemel saldırılarına engel olması ve bir siper teşkil etmesi için, Tuna'da St. Stephan ve St. Joseph burçlarına eşit miktarda, St. Karl Burcu'na, Wasserstadt'ın Sava Nehri'ne yakın olan kısmına, genellikle yarım kartauneli⁴⁰ toplardan müteşekkil bataryalar kurmuştur. Avusturyalıların bu önlemlerine karşılık olarak Osmanlılar kaleye atışlar yapmış, bunun sonucunda Avusturyalılara ait 1 büyük kalibreli falkaune topunun kundağı ve St. Elisabeth Burcu'nda bulunan 1 yarım kartaune topu zarar görmüştür.

³⁹ Belgrad'dan yazılan 18 Ağustos 1739 tarihli bildiri için bkz. HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Ağustos 8-14.

⁴⁰ Cannon-Karthaun: Büyük çaplı kuşatma ve kale topudur. Almanca Halbe Karthaun: Yarım kartaunelerin gülle ağırlıkları 24 okka-13 kg civarındadır. Ağoston, a.g.e., s. 108, 304.

c. Kuşatmanın Üçüncü Haftası (10 Ağustos-17 Ağustos 1739)

Osmanlılar, kuşatmanın üçüncü haftasında kalenin özellikle St. Elisabeth Burcu'nda gedikler açarak garnizonu müşkül durumda bırakmak istemiştir. Nitekim Osmanlılar, 10 Ağustos 1739'da St. Benedickt ve St. Elisabeth burçlarına top atışlarına başlamış ve gün boyunca kaleye yaklaşmak için çaba göstermiştir. Osmanlı birlikleri ayrıca, söz konusu amaca yönelik olarak Kapuciener Kilisesi'ne giden yola paralel bir yol daha açmak için çalışmalara başlamıştır.

Avusturyalılar, 11 Ağustos 1739'da özellikle St. Elisabeth Burcu'nda savunma amaçlı bazı tedbirler alarak 600 at, 3 piyade taburu ve 3 humbaracı bölüğünü, kalenin kuzey batısında yer alan Borza istihkâmına nakletmiştir. Süvarilerin Zemun (Semlin)'daki Avusturya ordusuna destek amaçlı gönderilmiş olmasına rağmen, piyadeler daha çok Belgrad Garnizonu'nun güçlendirilmesine yönelik işlerle görevlendirilmişlerdir⁴¹.

Osmanlı birlikleri, 12 Ağustos'ta kaleye yaklaşmak için iki yolun açılması çalışmalarını tamamlamış⁴² ve bunu müteakip St. Elisabeth Burcu'na doğru top atışı yaparak burcun duvarlarında gedik açmıştır. Birlikler kaleye doğru ilerleyişlerini devam ettirmişler, at ve arabalarıyla birlikte Sava Nehri istikametine doğru hareket etmişlerdir⁴³.

⁴¹ HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 76.

⁴² Osmanlıların kaleye yaklaşmak için açmış oldukları yolların görünümü için bkz. EK 4.

⁴³ Başkomutan Wallis'in emri üzerine Belgrad'a giden Yarbay Schmettau, Osmanlıların kalede açtıkları gediği teftiş etmek üzere Yüzbaşı Buttaumers'le birlikte St. Elisabeth burcunun önlerine hareket etmiştir. Yarbay Schmettau, izlenimlerini teyit etmek amacıyla yanına birkaç kişiyi de alarak yüksek bir siperin üzerine çıkmış ve kalenin burcunda birkaç enkazın dışında bir şey göremediğini, dış istihkâmlarında ise Osmanlıların görülmediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Yarbay Schmettau, Suckow'a 17 Ağustos'ta, kalenin burçlarında açılmış herhangi bir gediğin olmadığını bildirmiştir. Yarbay Schmettau ile aynı fikirde olmayan Suckow ise, mühendis, lâğımcı ve topçu sınıflarının amirleri ve emir subaylarıyla birlikte söz edilen mahalle bir kez daha gidilmesi gerektiğini ifade etmiş, ancak bölgeye giden heyet de Yarbay Schmettau'nun düşüncelerini doğrulamıştır. Teftiş sırasında Suckow'un emir subayları Yarbay Schmettau'ya, Osmanlıların St. Karl burcu yanında, Sava Nehri'ne gitmek için giriştiği faaliyetleri, çeşitli nakliye arabaları ve köprü kurma çalışmaları hakkında malûmat vermişlerdir. Schmettau, *Geheime Nachrichten...*, s. 176-177. Avusturyalılara göre, Osmanlıların Sava Nehri'ne kurmayı tasarladıkları köprünün zamanında yıkılması gerekmekteydi. Ancak Osmanlılar, bölgeye bir batarya yerleştirmişler ve 14 Ağustos'ta Avusturya donanmasına ait bir gemiyi batırmışlardır. HHSTA./KA/MS.23-1, (Ağustos 1739), s. 336.

Osmanlılar, 13 Ağustos'ta açtıkları ikinci yolun arkasına düşen Seckendorf Hastanesi'nin yakınlarına 6 havan topunu, Schmettau Evi'nin karşısına 6 toptan oluşan bir bataryayı, Raizenstadt yakınlarına da 5 topu ikame etmiş ve kaleye top atışlarına başlamıştır. Osmanlılar tarafından Raizenstadt'ın karşısına yerleştirilen toplardan, St. Francisi ve St. Theresia Burçlarına yapılan top atışlarına karşılık olarak Avusturyalılar, St. Elisabeth Burcu'nun önünde inşa edilen istihkâmı korumak amacıyla çitler yerleştirmiş, İmparator Kapısı'nın yukarısına 4 yarım kartaune topunu yerleştirmeye başlamıştır. Osmanlılar ise, bu gelişmeler cereyan ederken 6 ½ libre çapında (Kulverin-Schlange) toplarıyla top atışlarına devam etmişlerdir⁴⁴.

14 ile 15 Ağustos tarihleri arasında, 2'si Taş Ocağı önlerine olmak üzere, Belgrad Kalesi önlerine toplam 5 toptan müteşekkil bir batarya kurulmuş, Osmanlıların hareketlerine engel olmak isteyen Avusturyalılar, St. Elisabeth Burcu yakınlarına 5 düz mayın döşemiş, Osmanlılar ise 6 ½ libre çapında toplarıyla söz konusu bölgeye top atışlarına devam etmiştir. Yine sözü edilen tarihte, birliklerine ait 8 topu Raizenstadt karşısına diken Osmanlıların yapmış oldukları top atışları, sadece St. Maria Anna ve St. Benedickt burçlarının değil, aynı zamanda Avusturyalılara ait olan 7 libre çapında top ve top kundaklarının zarar görmesine de sebep olmuştur.

Osmanlı askerleri, Belgrad Kuşatması'nı devam ettirdikleri sırada, Bosna'dan gelen 17.000-18.000 civarında, daha çok süvarilerden oluşan Hekimoğlu Ali Paşa'nın kontrolündeki birlikler, Sabacz Kalesi'ne doğru ilerledikten sonra Belgrad istikametine yönelmişler ve 15 Ağustos'ta asıl ordularla birleşmişlerdir⁴⁵. Söz konusu gelişme, kuşatmayı sürdüren Osmanlı askerlerinin moral ve motivasyonunu artırmakla birlikte Belgrad Kalesi'ne yaklaşma ümitlerini daha da artırmıştır.

Osmanlı ordusu, 17 Ağustos 1739'da 7-8 toptan müteşekkil olan bataryalarını, Seckendorf Hastanesi'nin önündeki çitlerin karşısına dikmiş ve buradan özellikle Raizenstadt'a ve St. Francisi Burcu'na top atışlarında

⁴⁴ HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 77.

⁴⁵ Avusturyalılardan Sabacz kumandanı Binbaşı Schmid'den aldıkları haberle ilgili bkz. HHSTA./KA./MS. 23-1, (Ağustos 1739), s. 285; Râgıp Paşa, *a.g.e.*, vr. 16b; Münif Efendi, *a.g.e.*, vr. 67b.

bulunmuş, Avusturya Garnizonu'ndaki gönüllüler ise bir gün önce St. Elisabeth Burcu'nda Osmanlılar tarafından açılan gediği temizlemiştir.

d. Kuşatmanın Dördüncü Haftası (18 Ağustos-26 Ağustos 1739)

Osmanlılar, Belgrad Kuşatması'nın dördüncü haftasında, 12 adet topla, St. Karl Burcu'na; Belgrad Kalesi yakınlarında bulunan Seckendorf Hastanesi mevkiine yerleştirdikleri 20 adet toptan müteşekkil bataryasıyla da Avusturyalıların Würtemberger Kapısı'ndaki istihkâmlarına doğru top atışında bulunmuştur⁴⁶.

Osmanlı şaykalarının 20 Ağustos 1739'da⁴⁷ Sava Nehri'ne gelmesi kaçınılmazdı. Bir yandan Avusturya donanmasındaki şaykalara diğer taraftan Sirem'de bulunan Avusturyalı süvari askerlerine top atışı yapmış ve süvarileri geri çekilmeye mecbur bırakmış olan Osmanlılar, Sava Nehri'nin karşı yakasına geçmek için söz konusu tarihten itibaren Sava Nehri'nde köprü kurma çalışmalarına başlamıştır.

Osmanlı kuvvetleri, 21 Ağustos tarihine kadar Avusturyalıların Banat'ta (Tuna'nın sol kıyısında) yer alan istihkâmına yönelik herhangi bir teşebbüste bulunmamıştı. Buna karşın Belgrad Kalesi önlerinde kuşatma çalışmalarını sürdüren birlikler, kaleye doğru çok fazla ilerleme kaydetmemekle birlikte, St. Francisi ve St. Theresia burçlarına çok şiddetli top atışlarında bulunmuşlardır. Sözü edilen tarihte, Osmanlıların Sava Nehri'ne inşa etmeye çalıştıkları köprü'nün dörtte üçü tamamlanmıştı. Osmanlılar, bir gün sonra Sava Nehri'ne inşa ettikleri köprülerini tamamlamış, ardından ordularına ait 7 topu Çingene Adası'na naklederek donanmalarındaki 5 şaykayı suya indirmiştir. Ardından Osmanlı birlikleri 22 Ağustos'ta, 4'e taksim edilmiş bataryalarıyla Tuna'nın sol (kuzey) kıyısında yer alan, Avusturyalıların 2 adet toplarının bulunduğu Borza istihkâmına doğru harekete geçmiştir.

⁴⁶ HHSTA/KA/MS. 23-1, (Ağustos 1739), s. 383-384.

⁴⁷ Prens Hildburgshausen, 20 Ağustos 1739'da Avusturya ordusundan Belgrad Kalesi'ne gelmiş, burçlarda yaptığı birkaç teftişten sonra kaleden ayrılmıştır. Prens, 21 Ağustos 1739'da süvari ve piyadelerden oluşmuş güçlü bir orduyla Zemun yakınlarına gelmiş, ardından 22 Ağustos'ta Zemun'dan hareket ederek Zurzin ve Bischania ordugâhları arasında bir bölgeye intikal etmiştir. HHSTA/Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 80-81.

Osmanlı birlikleri, 24 Ağustos'ta Schmettau Evi'nin karşısına 3 top yerleştirmiş ve St. Karl (1 ½ libre çapında), St. Elisabeth (6 ½ libre çapında), St. Maria Anna burçları (4 ½ libre çapında) istikametinde top atışlarına devam etmiştir. Osmanlıların top atışlarının devam ettiği sırada kalenin kumandanlığını Mareşal Suckow'dan devralan Korgeneral Schmettau, 24 Ağustos 1739'da Borza istihkâmına ve Tuna'daki Harp Adası'na (Kriegsinsel-Vojno Ostrovo-Malo Ostrovo) savunma amaçlı yeni yapılar inşa etmek üzere Belgrad'a gelmiştir. Schmettau, 24 Ağustos'ta orduya tekrar dönmüş, ancak yine de sözü edilen bölgelerde kurulması gereken istihkâmların tamamlanması işleriyle ilgilenmiştir⁴⁸.

Osmanlılar, 24 Ağustos'ta⁴⁹ Tuna Nehri üzerinden Belgrad Şehri'ne top atışlarında bulunmuş ve bu atışlar, bundan önceki atışlardan çok daha şiddetli olmuştur. Buna karşı Avusturyalılar, 4 yarım kartaaneyi St. Karl Burcu'na, 20 tüfenkli askeri de kalenin önlerinde bulunan her bir istihkâma da konuşlandırmıştır. Osmanlılar, 25 Ağustos'ta kalenin St. Karl Burcu'na 1 ½ libre çapında, St. Elisabeth Burcu'na ise 6 ½ libre çapında toplarla atışlarına devam etmiştir⁵⁰. 26 Ağustos'ta da Tuna'nın diğer yakasından 6 demir topla kale istikametinde atışlarını sürdürmüştür, ancak söz konusu atışlar kalede fazla bir tahribat yapmamıştır⁵¹. Öte yandan sözü edilen tarihte kuşatma çalışmalarına hız kazandırmak amacıyla olan Osmanlılar, kaleye yaklaşmak için Belgrad Kalesi'nin önlerine lâğimcılar vasıtasıyla mayınlar döşemiştir⁵².

⁴⁸ HHSTA./Türkei I/No. 219/Turcica 1739/D-F/s.82-83. 1737 seferinin de muharip askeri olan Korgeneral Schmettau, Viyana'daki Harbiye Nezareti (Hofkriegsrat)'nce gerçek durumu değerlendirmek ve cesareti kırılmış, etkisiz kalmış Wallis'i canlandırmak üzere gönderilmişti. Schmettau, Belgrad garnizon kumandanlığına atandıktan sonra neredeyse 12.000 askerden müteşekkil düzgün bir garnizonla karşılaşmıştır. Aksan, *a.g.e.*, s. 127.

⁴⁹ Osmanlı ordugâhından 24 Ağustos'ta Avusturya ordusuna firar eden bir Ermeni, Osmanlıların çok güçlü olduklarını ve yaklaşık 200.000'e yakın kuvvetlerinin olduğunu bildirmiştir. HHSTA./Türkei I/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 83.

⁵⁰ HHSTA./Türkei I/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 82-83.

⁵¹ HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Ağustos 8-71.

⁵² HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Ağustos 8 ad 77. Osmanlıların söz konusu hareketlerine karşılık olarak Korgeneral Schmettau, yeterince tahkim edilmeyen Osmanlı ileri istihkâm yollarına mayınlar döşemiş ve karşı lağımlar açarak Osmanlı birliklerinin yürüyüş yollarında önemli kayıp vermelerine sebep olmuştur. HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/ Eylül 9-1/1.

e. Kuşatmanın Son Haftası (27 Ağustos-1 Eylül 1739)

Osmanlılar, 27 Ağustos'ta St. Elisabeth ve St. Francisi burçlarına top atışları yaparak sözü edilen burçların duvarlarında gedikler açılmasına sebep olmuş, yine aynı tarihte Tuna Nehri'nin karşı yakasında, Avusturyalılara ait istihkâmların (Borza istihkâmı) yakınlarında bulunan 3-4 toptan müteşekkil bataryalarından kaleye top atışı yapmışlardır. Osmanlıların top atışlarına Avusturyalılar daha önce yaptıkları gibi kaleden yaptıkları top atışlarıyla karşılık vermişlerdir⁵³.

Osmanlı ordusu, 28 Ağustos'ta⁵⁴ 7 ½ libre çapında toplarıyla St. Elisabeth, 24 libre çapında toplarıyla St. Karl burçlarına top atışlarında bulunmuştur. Daha önce de ifade edildiği gibi Belgrad Kalesi kumandanlığını Mareşal Suckow'dan devralan Korgeneral Schmettau ise, Osmanlıların taarruzlarına mani olmak amacıyla, 29 Ağustos 1739'da 17 tabur piyade ve 20 humbaracı bölüğüyle birlikte Tuna'nın sol kıyısına hareket etmiş ve bölgede inşa edilmesi hedeflenen kapalı tahkimat işlerini başlatmıştır⁵⁵.

Osmanlı askerleri, 1 Eylül 1739'da Belgrad Kalesi'ndeki St. Theresia ve St. Elisabeth burçlarını top atışlarıyla dövmeye devam etmiş; Avusturyalılar ise, Osmanlıların söz konusu atışlarına karşılık vermişlerdir. Ancak bu gelişmeden sonra Belgrad Antlaşması'nın mukaddimesinin imzalandığı haberi gelmiş ve bunun üzerine karşılıklı top atışları kesilmiştir⁵⁶.

2. Osmanlı Toplarının Tahrip Gücü

Avusturya arşivlerinin verdiği bilgilere göre Osmanlılar, kaleye günde 200'ün üzerinde⁵⁷ top ve çok sayıda bomba atışı yapmıştır. Ancak söz konusu

⁵³ HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Ağustos 8 ad 48. Bunun üzerine Avusturyalılar, 300 askerini Osmanlıların saldırılarına engel olabilmek için gemilerle Tuna'nın karşı tarafına, istihkâm inşa etmek üzere nakletmişlerdir. HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 84.

⁵⁴ Feldmareşal Wallis, 28 Ağustos 1739'da Belgrad'a intikal etmiş, burçları ve istihkâmları teftiş ettikten sonra tekrar Avusturya ordusuna dönmüştür. HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 84.

⁵⁵ HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 84.

⁵⁶ HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Eylül 9-16b.

⁵⁷ Belgrad kuşatmasının 40 gün sürdüğü bilindiğine göre, Osmanlılar, kuşatma boyunca kaleye yaklaşık olarak 8.000 top atışı yapmışlardır.

atışlar, ya kaleden karşılık bulmuş ya da kalede çok fazla tahribat yaratmamıştır. Osmanlıların 4 hafta 5 gün boyunca kaleye yaptıkları top atışları, kalede bazı küçük gedikler açmıştır. Nitekim Avusturya arşiv belgelerinin verdiği bilgiler, Osmanlıların Belgrad Kalesi'ne yaptıkları top atışlarının 10 yıl boyunca devam etmesi halinde bile kalenin Osmanlıların kontrolüne geçmeyeceği doğrultusunda⁵⁸.

Osmanlıların sözü edilen tarihler arasında (26 Temmuz-1 Eylül) kalenin Würtemberger ve İmparator Kapıları ile St. Theresia, St. Elisabeth, St. Benedickt, St. Francisi, St. Maria Anna, St. Karl burçlarına yaptıkları top atışları, kalede bulunan bazı görevlilerin yaralanmasına, bazılarının da hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Ayrıca yapılan top atışları, Belgrad Garnizonu'nda çeşitli sayıdaki topların zayi olmasına sebep olmuştur. Aşağıda gösterilen tablolardan da anlaşılacağı üzere, 13 libre çapında 6 topun, 4 demir topun, 1 büyük kalibreli falkaune topunun kundağı ile St. Elisabeth Burcu'nda bulunan 1 kartaune topun (9 Ağustos 1739)⁵⁹, farklı çaplarda 5 topun zarar gördüğü, 24 libre çapında 3 adet yarım kartaune topunun Osmanlılar tarafından yakıldığı, 12 libre çapında 2 ordugâh topunun, ayrıca muhtelif kalibrelerde 7 topun yanmış olduğu, bunun yanı sıra Belgrad Garnizonu'nda bulunan 1 fişekçinin ve 4 topçubaşının öldüğü ve 1'er adet fişekçi, topçu ve topçu manga başının yaralandığı tespit edilmiştir.

⁵⁸ HHSTA./KA./AFA./Karton 496/Türkenkrieg 1739/Ağustos 8-47 ½.

⁵⁹ HHSTA./Türkei 1/No. 219/Turcica 1739/D-F/s. 63-92.

1739 BELGRAD KUŞATMASI

Tablo 2

Osmanlıların Belgrad Kalesi'ni Muhasaraları Sırasında Avusturya Garnizonu'ndaki Görevlilerin ve Topların Zayıt Durumlarını Gösteren Tablolar⁶⁰

Topların Türü	Tahrip Olanlar	Zarar Verilenler	Yananlar
Top (13 libre çapında)	6	-	-
Demir Top	4	-	-
Farklı librelerde diğer toplar	-	5	3
24 libre çapında Yarım Kartaune	-	-	3
12 libre çapında Ördügâh Topu ⁶¹	-	-	2
Diğer kalibrelerde	-	-	7
TOPLAM	10	5	15

Görevliler	Ölü	Yaralı/Zayıt
Fişekçi	1	1
Topçubaşı	4	1
Topçu mangabaşı	-	1
TOPLAM	5	3

Yine Avusturya arşiv belgelerinin verilerinden istifade ederek düzenlediğimiz aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere piyade alayları ve humbaracı bölüklerinin garnizonda görevlendirilenlerden bir kısmı yaralanırken, bir kısmı da hayatını kaybetmiştir. Ayrıca kuşatma sırasında garnizondaki bazı görevlilerin Osmanlılara firar ettiği de olmuştur.

⁶⁰ Yarbay Pickel'in 8 Eylül 1739 tarihli raporu için bkz. HHSTA/Türkei 1/No. 220/Turcica 1739/Ek. F/s. 89-90.

⁶¹ Uzun namlulu toplar, Almanca "Quartier Schlange" şeklinde ifade edilmekte olup "kulverin tipi" orta ve küçük çaplı toplar arasında gelmektedirler. Ağoston, a.g.e., s. 94.

Tablo 3
Belgrad Kuşatması'ndan Sonra Piyade Alaylarındaki Toplam Ölü, Yaralı ve Fırarilerin Dağılımını Gösteren Tablo⁶²

PIYADE ALAYLARI	SUBAY		BAŞCAVUŞ		TOPLAM	Osmanlılara Fırar Edenler
	Ölü	Yaralı	Ölü	Yaralı		
Franz Lothringen	-	-	-	4	4	-
Alt Daun	-	-	4	5	9	1
Max Stahremberg	-	-	1	1	2	-
Königsegg	-	1	2	-	3	1
Jung Daun	-	-	7	2	9	-
Max Hessen	-	-	1	-	1	1
Marulli	-	-	-	-	-	1
Schmettau	-	-	2	-	2	-
Ogilvi	-	-	6	17	23	-
Heister	-	1	1	-	2	-
Wurmbrand	-	-	3	20	23	-
Thüngen	-	-	-	5	5	-
Haslinger	-	-	3	-	3	-
Göldin	-	-	5	2	7	-
Moltke	1	-	6	7	14	-
Browne	-	-	11	2	13	-
Schulemburg	-	-	2	1	3	3
Kolowrath	-	-	7	4	11	-
Platz	-	-	-	7	7	2
Bayreuth	-	-	4	4	8	-
Bavyera	-	-	1	2	3	-
Köln	-	-	16	4	20	-
Münster Wengen	-	-	4	2	6	-
Modena	-	-	1	5	6	2
TOPLAM	1	2	86	96	185	11

⁶² Suckow'un bildirisi için bkz. HHSTA./Türkei 1/No.220/Turcica 1739/Lista.

1739 BELGRAD KUŞATMASI

Tablo 4

Belgrad Kuşatması'ndan Sonra Humbaracı Bölüklerindeki Toplam Ölü, Yaralı ve Firarilerin Dağılımını Gösteren Tablo⁶³

HUMBARACI BÖLÜKLERİ	SUBAY		BAŞCAVUŞ		TOPLAM	Osmanlılara Firar Edenler
	Ölü	Yaralı	Ölü	Yaralı		
Alt Daun	-	-	4	-	4	-
Stahremberg	-	-	-	1	1	-
Königsegg	-	-	2	-	2	-
Jung Daun	-	-	-	4	4	-
Marulli	-	-	-	-	-	-
Ogilvi	-	-	-	1	1	-
Heister	-	-	-	-	-	-
Wurmbrand	-	-	-	4	4	-
Haslinger	-	-	-	-	-	-
Moltke	-	-	1	-	1	-
Browne	-	-	1	1	2	-
Platz	-	-	-	1	1	-
Bayreuth	-	-	-	3	3	-
Bavyera	-	-	-	-	-	-
Köln	-	-	-	3	3	-
M. Wengen	-	-	-	-	-	-
Modena	-	-	2	-	2	-
Toplam	-	-	10	18	28	-
GENEL TOPLAM	1	2	96	114	213	11

	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Toplam
Piyade	98	114	212
Topçu	5	18	23
Süvari	3	-	3
Mühendis	2	-	2
Germen Şehir halkı	9	12	21
Sırp Şehir halkı	1	2	3
Yahudiler	-	2	2
TOPLAM	118	148	266

⁶³ Suckow'un bildirişi için bkz. HHSTA./Türkei 1/No.220/Turcica 1739/Lista.

B. Avusturyalıların Kullandıkları Toplar ve Mukavemet Güçleri

Birinci bölümde de ifade edildiği gibi, Osmanlıların Belgrad Garnizonu'na 26 Temmuz ile 1 Eylül tarihleri arasında yapmış oldukları top atışlarına, Habsburg Garnizonu'ndan karşılık verilmiştir. Nitekim Avusturya arşiv belgeleri, Belgrad Kalesi'nden Osmanlılara atılan topların teknolojileri ve kullanım sıklığı hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. 1 ilâ 30 libre arasında değişiklik gösteren Avusturya toplarından⁶⁴, 6, 6 ½, 12 libre çapında olanları çok; 2, 13, 16 libre çapında olanları ise az kullanılmıştır⁶⁵. Aşağıdaki tablo ve grafiklerden de anlaşılacağı üzere, Belgrad Garnizonu'ndan Osmanlılara daha çok 6, 12, 6 ½, 3, 7, 11, 7 ½ libre çapında toplarla atışlar yapılmıştır.

Topların Çapları (libre)	Atış Sayısı	Yüzdeleri
16	222	%1
13	277	%1
2	340	%1
15	465	%1
8	549	%1
2 ½	675	%2
1	699	%2
8 ½	737	%2
10	1.080	%3
4 ½	1.615	%4
5	1.639	%4
24	1.918	%5
7 ½	2.916	%7
11	3.596	%8
7	3.808	%9
3	3.822	%9
6 ½	5.252	%12
12	5.827	%14
6	6.999	%16
TOPLAM	42.436	%100

⁶⁴ Avusturya ordusunda 1739 sefer yılı başında, 80 adet sahra topu, 814 topçu, 54 kişiden oluşan bir lağımçı bölüğü ve 5 tugay mühendis heyeti bulunmaktaydı. Bir tugay mühendisi, beraberinde bir genel müdür, kurmay subay olan bir müdür, 3 yüzbaşı ve 6 subaydan oluşan bir gurubu oluşturmaktaydı. HHSTA./HA./MS. 23-1, (Ocak 1739), s. 1.

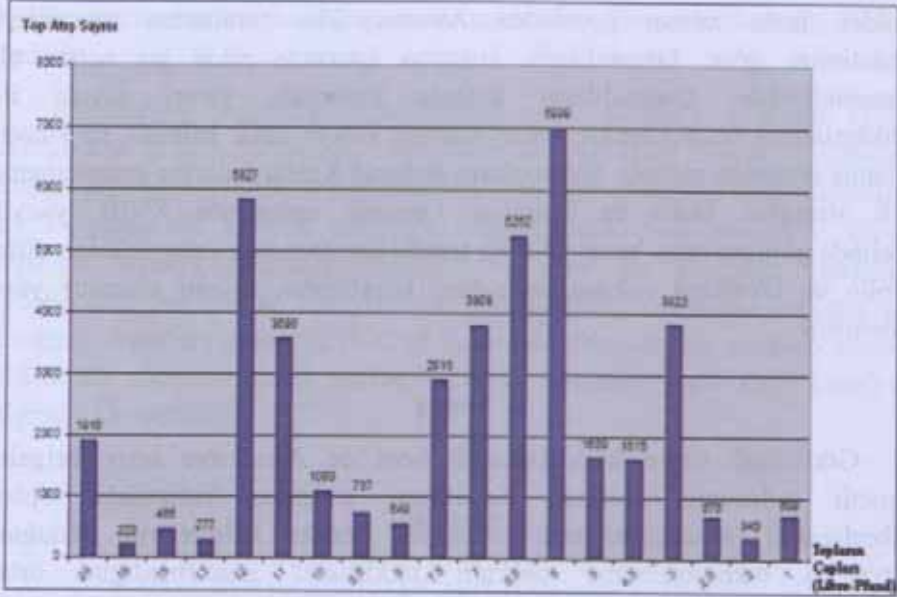
⁶⁵ Belgrad Kalesi'nde bulunan topların kalibreleri, 26 Temmuz ile 1 Eylül tarihleri arasında yapılan atış sayıları için bkz. Yarbay Pickel'in 8 Eylül 1739 tarihli raporu: HHSTA./Türkei 1/No.220/Turcica 1739/Appendix-F/s. 89-90.

⁶⁶ Yarbay Pickel'in 8 Eylül tarihli raporu için bkz. HHSTA./Türkei 1/No. 220/Turcica 1739/Ek. F/s. 89-90.

1739 BELGRAD KUŞATMASI

Şekil 1

Belgrad Kalesi'nden Osmanlılara Atılan Topların Çapları ve Kullanılış Miktarları⁶⁷

Kuşatma sırasında, yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi Osmanlıların top atışlarına Belgrad Garnizonu'ndan önemli ölçüde karşılık verilmiştir. Avusturya arşiv belgelerinin ve Osmanlı kroniklerinin vardığı ortak kanaate göre⁶⁸ Osmanlı ordusunun kaleye yapmış olduğu atışlar kalede önemli ölçüde bir etki yaratmamıştır. Dolayısıyla 22 Ağustos 1739'da Korgeneral Schmettau'nun Belgrad Kalesi'nde kumandayı devralmasına kadar geçen

⁶⁷ HHSTA./Türkei 1/No. 220/Turcica 1739/Ek. F/s.89-90.

⁶⁸ Dönemin önemli kroniklerinden birini yazmış olan Vekayi'nüvis Mehmet Suphi, *Tarih*'inde Bosna Valisi Ali Paşa'nın ifadelerine dayanarak, 40 gün süren muhasaradan sonra kalenin arka duvarlarının balçıkla sıvalı olması nedeniyle Belgrad Kalesi'ne önemli ölçüde hasar verilemediğini ve kuşatma için müsait bir alanın kalmadığını kaydetmiştir. Bununla birlikte ordunun 20 günlük daha ot ve saman ihtiyacı olduğunu, ayrıca hava şartlarının kötüye giderek yağmurun yağmaya başladığını ve söz konusu şartların ordudaki askerleri güçten düşüreceğini kaydetmiştir. Dolayısıyla barış müzakerelerine katılan heyet, bu şartlar altında kalenin ele geçirilmesinin kolay olmayacağı sonucuna varmış ve mevcut durumdan faydalanılması gerektiğini ve Fransız elçi Villeneuve'ün kalenin sonradan yapılan tahkimatlarının yıkılması şartıyla Osmanlılara teslimi teklifinin kabul edilmesi yönünde görüş bildirmiştir. Mehmed Subhî, *Tarih 1730-1744*, İstanbul 1198/1785, vr. 161a-b.

zamana kadar Osmanlılar tarafından yapılan top atışları, kalenin St. Elisabeth ve St. Karl burçlarında önemsiz bazı gediklerin açılmasına sebep olmuşsa da gedikler fazla zaman geçmeden Avusturyalılar tarafından onarılmıştır. Kanaatimize göre, Osmanlıların kuşatma işlerinde nihai bir netice elde edememelerinde, Osmanlıların kalenin önlerinde yeteri sayıda ileri istihkâmlarının bulunmaması, bataryalarının kaleye uzak kalması ve kuşatma başlamış olmasına rağmen ağır topların Belgrad Kalesi önlerine getirilememesi etkili olmuştur. Daha da önemlisi, Osmanlı ordusunda XVIII. yüzyılın genelinde görülen para, barut ve silâh temini konusundaki yetersizlikler, düzen, disiplin ve teknikten yoksun kalmaları, kuşatmanın seyrini olumsuz yönde etkilemiştir.

Sonuç

Görüldüğü üzere hem Osmanlı hem de Avusturya arşiv belgeleri, Osmanlı ordusunun Belgrad Kuşatması sırasında kullandığı topların kalibrelerinin, Avusturyalıların toplarıyla benzer kalibrelerde olduğunu, dolayısıyla teknolojilerinin belirgin farklılıklar göstermediğini ortaya çıkarmıştır. Osmanlılar, Avusturya arşivlerinin verilerine göre 1 ilâ 36 (1 ½, 4 ½, 6 ½, 10, 12, 30, 36) libre çapındaki topları ve 10 ilâ 86 libre çapında değişen havanları kullanmıştır. Osmanlı arşivlerine göre ise Osmanlı kuşatma ordusunun, 100 dirhem ile 5 okka (100-300 dirhem, ½, 1, 1 ½, 3, 5) çapında değişen topları ve 18, 32, 45 okka çapındaki havanları kullandıkları tespit edilmektedir. Avusturya arşivlerinin verilerine göre Avusturyalılar, Osmanlı kuşatma güçlerine karşı 1 ilâ 30 libre çapı arasında (1, 2, 2 ½, 3, 4 ½, 5, 6, 6 ½, 7, 7 ½, 8, 8 ½, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 24) değişiklik gösteren topları kullanmıştır. Osmanlılar, tüm lojistik örgütlenmelerini seferber ederek ısrarla kuşatmayı sürdürmüş olmasına rağmen, Belgrad Kalesi'ni askerî bir başarı sonucunda teslim alamamışlardır. Belgrad Kalesi'ni ele geçirebilmek için Osmanlı ateş gücü yetersiz kalmıştır. Ancak Kale, 1717 Belgrad Kuşatması'ndan sonra yapılmış olan tahkimatların yıkılması şartıyla; seferin sonlarına doğru Osmanlı ordugâhına intikal eden Fransız elçi Villeneuve'un diplomatik, Osmanlı Sadrazamı Hacı İvaz Mehmed Paşa'nın hem askerî hem de diplomatik katkıları, Avusturyalı Murahhas Kont Neipperg'in aceleciliği, Belgrad Kalesi Kumandanı Suckow'un kalenin genel durumuyla ilgili

1739 BELGRAD KUŞATMASI

asılsız/olumsuz yaklaşımları, Avusturya orduları başkumandanı Wallis'in askerî işler ve barış sürecindeki taktik hataları ve karamsar tavırları sonucunda, 1 Eylül 1739'da imzalanan Belgrad Antlaşması'nın mukaddimesiyle Osmanlı idaresine girmiştir.

Avusturyalı murahhas Kont Neipperg'in, Wallis'e 1 Eylül 1739'da sunduğu kısa bildiri, Avusturya tarihi açısından vahim bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Zira Hıristiyanlığın istihkâm siperi ve Macaristan'ın kilidi konumunda olan Belgrad, söz konusu bildiriyle Osmanlıların eline geçmiştir. Belgrad Barışı'yla birlikte Avusturyalılar, 20 yıl önce ele geçirdiği topraklarını kaybederken, Osmanlılar 100 yıl önce kontrol ettiği topraklara yeniden sahip olmuştur. Avusturyalılar, 1737-1739 harbinde Osmanlılara mağlup olmakla, 1718'de ele geçirdiği güney sınırlarının en uç noktası (Zenith-Kızıl Elma) olan Belgrad'ı kaybetmiştir.

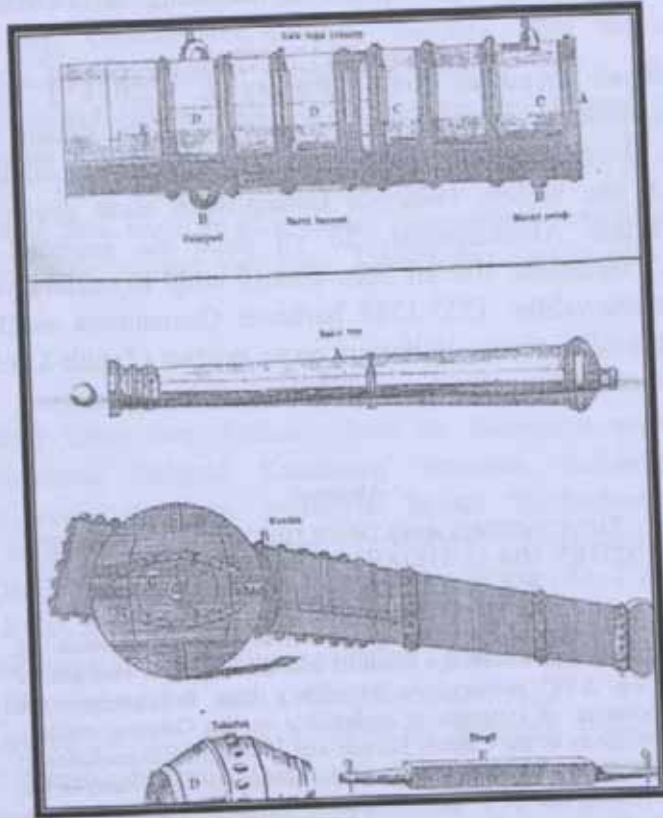
Abstract

THE CANNONS AND THEIR DESTRUCTIVE POWERS USED BY THE AUSTRIAN OTTOMAN ARMIES DURING THE SIEGE OF 1739

The struggle over the domination of Belgrade between the Ottomans and Habsburgs could be traced back to the first quarter of the XVIth century. As a military base and garrison the importance of Belgrade is undeniable in the Ottoman military expeditions to the Central Europe and in Austrian expeditions to the Balkans. Our study aims to show the resistance of Austrians at the castle and how the Ottoman army employed the military technologies of that period during the siege. However, the conditions of the period logistically not only required the control of this strategically crucial point but also show the importance of the relations between states, politics and diplomacy. It also proves how vitally important the relations, politics and diplomacy among nations are. Thus, during the siege of 1739, because of mismanagement, the Habsburgs with satisfactory military equipment and technology had to leave the Belgrade garrison to the Ottomans who had not enough military equipment compared to them.

Keywords: the Otoman Empire, Austria, Belgrade, Siege, Cannons.

EKLER

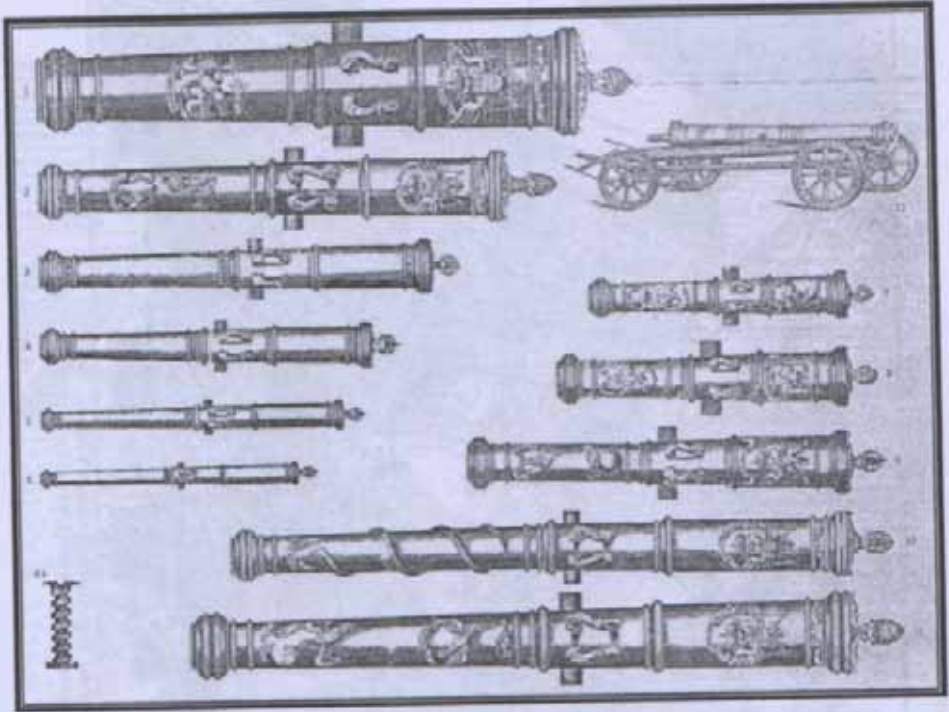

EK 1

Osmanlı Topları (12 librelik) ve Kundakları⁶⁹

⁶⁹ Luigi Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitai Zamanına Kadar Askerî Vaziyeti*, çev. M. Kaymakam Nazmi, Ankara 1934.

1739 BELGRAD KUŞATMASI

EK 2

Avusturyalıların Kullandıkları Toplar (XVIII. Yüzyıl)⁷⁰

1- 1/1 Kartaune, 48 libre	7- Küçültülmüş Alay Topu, 3 libre
2- 1/4 Kartaune, 12 libre	8- Top Haznesi, 6 libre
3- Falkaune, 6 libre	9- Küçültülmüş Falkaune, 6 libre
4- Alay topu, 3 libre	10- 1/2 Feldschlange, 9 libre
5- Falconet, 2 libre	11- 1/1 Feldschlange, 18 libre
6- Serpentinel, ½ libre kurşun	12- 1/1 Kartaune'yi taşıyan top arabası

⁷⁰ Peter Broucek, *Prinz Eugen-Feldzüge und Heerwesen*, Wien 1986.

Osmanlı Bataryalarının Belgrad Kalesi Burçlarına Top Atışı Yapıldıkları Yerler.
Kaynak: ADA/HIA-Ortsverzeichniss za den Kriegskarten bis 1914/11-7/(1361-1421)/ H III d

EK 3

Osmanlıların Belgrad Kalesi'ne Yönelik Kuşatma Girişimleri

1739 BELGRAD KUŞATMASI

EK 4

Belgrad Kalesi ve İstihkamları

